

Sygn. akt IV CSK 106/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 marca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Anna Kozłowska

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z powództwa D.S.

przeciwko M.Z.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 16 marca 2018 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w T.

z dnia 28 października 2016 r., sygn. akt VI Ga [...] /16,

uchyła zaskarżony wyrok w części uwzględniającej powództwo w zakresie żądania zapłaty kwoty 55.093,48 zł (pięćdziesiąt pięć tysięcy dziewięćdziesiąt trzy złote i czterdzieści osiem groszy) i odsetek ustawowych od tej kwoty (pkt I ppkt 1), oddalającej apelację (pkt II) oraz orzekającej o kosztach procesu (pkt I ppkt 2, pkt III) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w T. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w T. wyrokiem z dnia 8 czerwca 2016 r. zasądził od pozwanego M.Z. na rzecz powoda D.S. kwotę 62.093,48 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 3 września 2011 r. tytułem wynagrodzenia za prace wykonane na podstawie łączącej strony umowy o roboty budowlane z dnia 16 marca 2011 r. (pkt I), oddalił powództwo w pozostałej części (pkt II) i orzekł o kosztach procesu (pkt III).

Sąd Okręgowy w T., na skutek apelacji pozwanego, wyrokiem zaskarżonym skarga kasacyjną zmienił wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że obniżył zasądzoną kwotę 62.093,48 zł do kwoty 55.093,48 zł i oddalił powództwo w pozostałej części (pkt I ppkt 1), oddalił apelację w pozostałej części (pkt II) oraz orzekł o kosztach procesu (pkt I ppkt 2 i pkt III).

W sprawie ustalono, że w dniu 16 marca 2011 r. strony zawarły umowę o roboty budowlane, której przedmiotem było między innymi wykonanie sieci kanalizacji deszczowej, kanalizacji sanitarnej, sieci wodociągowej wraz z wpięciem oraz robót wykończeniowych nieobjętych dokumentacją, według odrębnych - ustalonych wcześniej - stawek. Wskazano, że powyższe prace zostaną wykonane zgodnie z projektem budowlanym oraz ofertą z dnia 10 marca 2011 r. W § 2 pkt 4 - 8 umowy przewidziano ponadto wykonanie nawierzchni z kostki granitowej, czyszczenie elewacji budynku, wykonanie nawierzchni z kostki polbruk bezfazowej oraz wykucie i wylanie betonu przy dystrybutorach.

Roboty zostały odebrane protokołem z dnia 28 sierpnia 2011 r., a w dniu 6 września 2011 r. pozwany zapłacił powodowi kwotę 63.235,00 zł, pomniejszoną o karę umowną. Powód wykonał również prace polegające na odbudowie nawierzchni zdjętej dla celów wykonania robót; prace te zostały wykonane w terminie i odebrane bez uwag, co stwierdzono protokołami z dnia 20 lipca 2011 r. i 18 sierpnia 2011 r. Po dokonaniu drugiego odbioru powód wystawił fakturę VAT numer FV 102/2011 na kwotę 62.093,48 zł, dochodzoną pozwem w sprawie niniejszej.

Sąd Okręgowy, odmiennie aniżeli Sąd Rejonowy, uznał, że prace odtworzeniowe, za które wynagrodzenia domaga się powód, nie stanowią robót dodatkowych, lecz prace przewidziane w § 2 ust. 1 - 3 umowy łączącej strony. Jednocześnie przyjął, że konkluzja Sądu Rejonowego, iż powodowi należy się wynagrodzenie na podstawie stawek określonych w § 2 ust. 4 umowy, a nie w postaci wynagrodzenia ryczałtowego, jest prawidłowa. Zmiana wyroku Sądu Rejonowego poprzez obniżenie zasądzonej do kwoty 55.093,48 zł wynikała z faktu przyznania przez powoda na rozprawie apelacyjnej, że otrzymał od pozwanego kwotę 7.000 zł.

Pozwany w skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 k.p.c., wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w części obejmującej: punkt I, zasądzający kwotę 55.093,48 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 3 września 2011 r. i orzekający o kosztach postępowania za pierwszą instancję, punkt II, w którym oddalono apelację pozwanego oraz punkt III, rozstrzygający o kosztach procesu za drugą instancję i wniósł o przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania skarżący podniósł zarzuty naruszenia:

- art. 328 § 2 w związku z art. 233 § 1 i art. 382 k.p.c. przez pominięcie w uzasadnieniu wyroku Sądu drugiej instancji, który dokonał zmian ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd pierwszej instancji, oceny części materiału dowodowego, brak wskazania w uzasadnieniu, jaki stan faktyczny Sąd drugiej instancji przyjął za podstawę swojego rozstrzygnięcia oraz dowodów, na których oparł to rozstrzygnięcie;

- art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów, polegające na niewyciągnięciu, wbrew zasadom logiki i doświadczenia życiowego, z włączonych do materiału dowodowego przez Sąd pierwszej instancji dokumentów - tj. oferty z dnia 10 marca 2011 r., projektu budowlanego, korespondencji elektronicznej pomiędzy stronami z 16 i 17 marca 2011 r., korespondencji prowadzonej pomiędzy stronami po zawarciu umowy (w tym

zwłaszcza w piśmie powoda z dnia 14 lipca 2011 r., piśmie pozwanego z dnia 16 lipca 2011 r.) - żadnych wniosków, co do ich znaczenia dla wykładni umowy o roboty budowlane z dnia 16 marca 2011 r. łączącej strony.

Podstawę naruszenia prawa materialnego skarżący wypełnił zaś zarzutami naruszenia:

- art. 65 § 1 i 2 k.c. przez jego błędną wykładnię polegającą na dokonaniu oceny oświadczeń woli złożonych przy zawieraniu umowy o roboty budowlane z dnia 16 marca 2011 r., w oderwaniu od kontekstu sytuacyjnego, w których zostały one złożone, a jedynie w oparciu o literalne brzmienie poszczególnych zapisów umownych, bez rozważenia treści całej umowy, jej celu i zamiaru stron, a w konsekwencji niezastosowanie tzw. kombinowanej metody wykładni umów

- art. 647 w związku z art. 353¹ k.c. przez błędną wykładnię prowadzącą do pominięcia postanowienia łączącej strony umowy o roboty budowlane, uzależniającego zapłatę należności za wykonane prace (a tym samym wymagalność roszczenia) od przedstawienia robót do odbioru i dokonania odbioru robót przez zamawiającego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie.

U podstaw zaskarżonego wyroku legło stwierdzenie, że prace odtworzeniowe, za które wynagrodzenia domaga się powód, nie stanowią robót dodatkowych, a prace przewidziane w § 2 ust. 1 - 3 umowy oraz że nie należy się powodowi za nie wynagrodzenie ryczałtowe, ale wynagrodzenie na podstawie stawek określonych w § 2 ust. 4 umowy. Pierwsza z wymienionych okoliczności była w sprawie bezsporna; kontrowersje budziła natomiast kwestia, czy przedmiotowe roboty były objęte wynagrodzeniem ryczałtowym. Powołane w skardze kasacyjnej zarzuty zmierzały do podważenia stanowiska zajętego w tym przedmiocie przez Sąd Okręgowy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, zgodnie z którym zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. może usprawiedliwiać podstawę kasacyjną

naruszenia przepisów postępowania wyjątkowo wtedy, gdy uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia nie posiada wszystkich koniecznych elementów lub zawiera braki uniemożliwiające przeprowadzenie jego kontroli kasacyjnej (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 24 stycznia 2008 r., I CSK 347/07, nie publ.; z dnia 27 marca 2008 r., III CSK 315/07, nie publ.; z dnia 21 lutego 2008 r., III CSK 264/07, nie publ.). Sąd odwoławczy nie wyrokuje na gruncie ustaleń faktycznych dokonanych przez sąd pierwszej instancji, lecz czyni własne ustalenia, które ocenia z punktu widzenia prawa materialnego. Z tego względu uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji - stosownie do mającego odpowiednie zastosowanie art. 328 § 2 k.c. - powinno zawierać nie tylko relację z postępowania przed sądem pierwszej instancji i omówienie środka odwoławczego, ale także część obejmującą ustalenia faktyczne sądu odwoławczego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 2017 r., I CSK 140/17, nie publ.).

Sąd Okręgowy, podzielając konkluzję Sądu Rejonowego, iż powodowi należy się wynagrodzenie na podstawie stawek określonych w umowie, a nie w postaci rozliczenia ryczałtowego, nie wskazał, w jakiej części przyjmuje ustalenia Sądu pierwszej instancji za własne oraz nie odniósł się do całości materiału dowodowego. W uzasadnieniu wskazał jedynie ogólnikowo, że zeznania świadków poddane ocenie Sądu pierwszej instancji nie usprawiedliwiają wniosku, iż prace objęte żądaniem pozwu nie były pracami dodatkowymi; nie dokonał natomiast pełnej oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego pod kątem przyjętego przez strony sposobu rozliczenia za te prace.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za usprawiedliwione w świetle § 2 ust. 4 umowy; z uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie wynika jednak, aby dokonał korekty ustaleń Sądu pierwszej instancji, wskazujących na to, że powołane postanowienie umowne odnosi się do odtworzenia nawierzchni na posesji należącej do pozwanego, a nie nawierzchni, na której budowane były sieci i kanalizacja. Uchybienia te usprawiedliwiają podstawę kasacyjną naruszenia przepisów postępowania.

Konstatacja ta zasadniczo wyłącza potrzebę stanowczego odniesienia się do zarzutów wypełniających podstawę kasacyjną naruszenia prawa materialnego.

Tym niemniej należy zgodzić się ze skarżącym, iż zaprezentowana przez Sąd Okręgowy wykładnia oświadczeń woli stron, konstytuujących obowiązek zapłaty wynagrodzenia za odtworzenie spornych nawierzchni, budzi istotne zastrzeżenia.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że wykładnia umów w pierwszym rzędzie powinna uwzględniać – stosownie do art. 65 § 2 k.c. - rzeczywistą wolę stron zawierających umowę. Wymaga to zbadania nie tylko konkretnego postanowienia umowy, ale analizy jej całości; innymi słowy wskazane jest przyjmowanie takiego sensu oświadczenia woli, które uwzględnia logikę całego tekstu (kontekst umowny). Poza tym, dla stwierdzenia zgodnej woli stron mogą mieć znaczenie ich wcześniejsze i późniejsze oświadczenia oraz zachowania, czyli tzw. kontekst sytuacyjny. Wykładnia oświadczeń woli w świetle art. 65 § 1 i 2 k.c. oparta jest na tzw. metodzie kombinowanej. W pierwszej fazie procesu wykładni ustala się sens oświadczenia woli na podstawie rzeczywistego znaczenia nadawanego oświadczeniu przez obie strony (sens oświadczenia zgodny z rzeczywistą wolą stron). Jeżeli brak jest w tym zakresie zgodnego rozumienia stron, należy odwołać się do metody obiektywnej, wedle której właściwy sens oświadczenia woli ustala się na podstawie przypisania normatywnego, czyli zgodnie z tym, jak adresat oświadczenia sens ten rozumiał i rozumieć powinien; decydujący jest więc normatywny punkt widzenia odbiorcy oświadczenia, który z należyłą starannością dokonuje wykładni zmierzającej do odtworzenia treści myślowych osoby składającej oświadczenie woli (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 1995 r., III CZP 66/95, OSNC 1995, Nr 12, poz. 168; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2018 r., I CSK 225/17, nie publ.).

Skarżący trafnie podniósł, że dokonana przez Sąd Okręgowy wykładnia umowy łączącej strony nie uwzględnia powyższych kryteriów. Rację ma w szczególności zarzucając, że Sąd Okręgowy dokonał wykładni § 2 ust. 4 umowy z pominięciem jego kontekstu. Z literalnego brzmienia tego postanowienia nie wynika, aby prace tam wskazane dotyczyły robót odtworzeniowych. Redakcja innych postanowień umownych wskazuje zaś jednoznacznie, które prace były objęte ofertą uwzględniającą projekt budowlany i podlegały wynagrodzeniu ryczałtowemu (§ 2 ust. 1 - 3), a które nie stanowiły przedmiotu oferty (§ 2 ust. 4 - 9).

Trudno zatem zaaprobować rozumowanie Sądu Okręgowego, zgodnie z którym prace odtworzeniowe nawierzchni niestanowiące robót dodatkowych, a te, o których mowa w § 2 ust. 1 - 3, a więc objęte ofertą, powinny być rozliczone nie ryczałtowo, lecz wynagrodzeniem wyliczonym według stawek określonych w § 2 ust. 4 umowy, odnoszących się do robót dodatkowych.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

aj

a.ł